

Ver-ont-schuldigen is: vrijpleiten van schuld!

Onze paus Franciscus heeft zich in Canada namens onze roomse kerk, de Sancta Ecclesia, verontschuldigd. En wel voor wat katholieke instellingen in het noordwesten van Canada hebben uitgespookt met kinderen van de Inuit, de oorspronkelijke bevolking.

Honderdvijftigduizend van deze kinderen zijn vanaf de 19e eeuw tot in de jaren negentig van de 20e eeuw gedwongen opgenomen in internaten. Dit ver van huis, zogenaamd om heropgevoed te worden. Het beleid was uitgegaan van de Canadese autoriteiten. “Culturele genocide” stelde een Canadese commissie vast in 2015. Die kinderen werden bovendien in die, meestal katholieke, internaten zo slecht behandeld en gevoed, dat zij het vaak niet overleefden. Vorig jaar werd naast zo’n internaat in de plaats Kamloops een massagraf gevonden met 215 kinderen. Gruwelijk. Goed dus dat paus Franciscus zich dit aantrok, en bij de Inuit op bezoek is gegaan. Om het aangedane leed te erkennen, en om verontschuldiging aan te bieden. Maar, gek genoeg, ver-ontschuldigen is afgeleid van... onschuld. Als je iemand dus verontschuldigt dan pleit je hem vrij van schuld. Hetzelfde geldt voor excuseren. Dat komt via het Frans uit het Latijn: ex-cusare de ‘causa eruit halen’. En causa betekent zowel oorzaak als schuld. Als ik dus excuses aanbied, dan zeg ik dat mij geen schuld treft! Maar de paus erkende toch juist schuld, hetgeen de nakomelingen van de slachtoffers zeer op prijs bleken te stellen?

ERKENNING

Heel raar. ‘Excuses maken’ verstaan we immers juist als erkennen van schuld, en daarvoor vergiffenis vragen. Gebeurt elke dag, als je bijvoorbeeld door onoplettendheid tegen een ander oploopt. Zo wilde de paus bij de Inuit vergiffenis vragen, niet de kerk vrijpleiten van schuld. Integendeel. Maar: als je je letterlijk ver-ont-schuldigt, dan neem je juist geen schuld op je. Niemand die dat nu nog beseft bij dit woordgebruik! Wat verwacht overigens iemand tegenover wie je echt schuld bekent? Boetedoening, verzoening, schadevergoeding? Op de eerste plaats gaat het om erkenning, vaak na een zeer lange

ontkenning door de boosdoeners. Ik heb eind vorige eeuw in Zuid-Afrika op tv een vergadering gezien van de Verzoeningscommissie, voorgezeten door Bisschop Tutu. Een zwarte vrouw vertelde daar hoe haar zoon, anti-apartheidsactivist, was opgepakt. Waarschijnlijk door de zogeheten anti-terreureenheid die opereerde vanuit het beruchte landgoed Vlakplaas bij Pretoria, waar martelingen plaatsvonden, en erger. Zij heeft hem nooit meer teruggezien. Tutu vroeg aan die moeder: “Wat wilt u dat er met de daders gebeurt, moeten ze gestraft worden?” “Nee”, zei deze eenvoudige vrouw, “het gaat me niet om wraak, ik wilde het hier alleen openlijk kunnen vertellen.” Dat maakte diepe indruk op mij. Zo’n houding is van groot belang voor een verzoening. Vergelijkbaar met de oude Indonesiër, het Nederlands nog machtig, die ik in een documentaire op tv zag. De documentaire was gemaakt vijftig jaar na de zogenoemde politioele acties van Nederlandse militairen tegen vrijheidsstrijders in Indonesië (19 dec 1948 – 5 jan 1949). Een veteraan vraagt in de documentaire heel schuchter om vergeving voor wat zijn mensen in de kampong hadden aangericht. “Ach, meneer”, zegt de oude Javaan, “dat hebben wij toch allang vergeven” – geen wraak, wel verzoening. Dat getuigt van grote innerlijke beschaving.

EXCUSES VOOR SLAVERNIJ?

Ondertussen is het strijk-en-zet geworden dat in de openbare discussie excuses geëist worden, met name van overheden. Niet voor zaken waaraan deze overheden zichzelf hebben schuldig gemaakt. Maar voor toestanden en gedrag van lang geleden, misstanden die al lang zijn erkend als onjuist en afgeschaft, of zeer aanzienlijk zijn verbeterd. Zo werden onlangs excuses geëist vanwege de medewerking van overheden en machthebbers aan slavernij en slavenhandel, lang geleden, vanaf circa 1600. Slavenhandel is rond 1800 verboden, slavernij zelf in 1869. In Nederland was slavernij niet of nauwelijks aan de orde, maar wel in Indië en in de West, op plantages. Er leven dus nu nog mensen wier voorouders honderdvijftig jaar geleden als slaaf werden gehouden. Die nakomelingen willen nu excuses horen. Maar dat is iets anders dan waarvoor paus Franciscus

om vergeving vroeg. De kerk had immers nooit erkend eraan te hebben meegewerkt dat die kinderen van de Inuit onmenselijk werden behandeld. Slavernij is daarentegen welbewust met wortel en tak uitgebannen. Waarom moet een overheid van nu, die geen enkele verantwoordelijkheid draagt voor de slavernij van toen, vergiffenis vragen aan nakomelingen? Erkenning is er immers genoeg. Paus Franciscus voelde haarfijn aan dat in naam van zijn kerk onrecht was geschied, en dat dit niet erkend was. Dat deed hij alsnog. Het verschil zit bovendien in het feit dat het de kerk over de eeuwen steeds grote moeite heeft gekost om eigen fouten te erkennen. In naam van, en door, de kerk zijn vele gruwelijkheden begaan, van brandstapels voor ketters tot gedwongen bekeringen van joden.

Misstanden binnen kloosters en scholen, begaan door celibataire 'opvoeders', komen steeds meer aan het licht. Naast het grote menslievende en pastorale werk van de kerk bestaat helaas ook deze kant. En de kerk beroept zich op zijn eeuwige, onveranderlijke roomse gezag, zodat ook deze paus op zijn schouders draagt wat zijn voorgangers hebben gedaan en gedoogd. Dit anders dan de wereldlijke overheden, die in de laatste twee eeuwen onherkenbaar zijn veranderd en dus geen schuld meer dragen.

Het is daarom hartverwarmend dat paus Franciscus tegenover de Inuit wel schuld erkende, zich niet 'ver-ont-schuldigt'. Hoe nu verder? Het redactioneel commentaar van de *NRC* op 27 juli: "Als paus Franciscus echt een einde wil maken aan het historische patroon van ontkennen, afdekken en wegkijken, zoals hij in 2019 aangaf, dan hoort daar naast openbare boetedoening, ook de snelle erkenning van leed bij." Trefzekerder kan ik het niet formuleren. ●

*Op de eerste plaats gaat het om erkenning,
vaak na een zeer lange ontkenning door de
boosdoeners*

